OCIJENE I PRIKAZI

Dragomir Babić

DRAGOCJENO SVJEDOČANSTVO VELJKA KOVAČEVIĆA

(Veljko Kovačević: Dani koji ne zalaze, NIRO Exportpress, Prva knjiga, Beograd 1982, Druga knjiga, Beograd 1985)

Istaknuti revolucionar, španjolski borac, prvoborac, narodni heroj i generalpukovnik JNA Veljko Kovačević objelodanio je u dva sveska svoju knjigu memoara »Dani koji ne zalaze« u kojoj je opisao svoje revolucionarno djelovanje od 1939. do 1945. godine, obuhvativši u prvom svesku razdoblje od 1939. do ljeta 1942. godine, a u drugom svesku razdoblje od ljeta 1942. do oslobođenja 1945. godine.

Veljko Kovačević kao jedan od organizatora narodnog ustanka na primorsko-goranskom prostoru i komandant 13. primorsko-goranske udarne divizije najveći broj stranica ovih memoara posvetio je upravo ovom prostoru, zabilježivši gotovo sve ono najznačajnije, što se na njemu zbivalo od prvih ustaničkih dana 1941. godin do ožujka—travnja 1944. godine, kada odlazi u Glavni štab Hrvatske, a potom u Slavoniju, gdje djeluje kao istaknuti partizanski komandant (tamo biva i ranjen) do oslobođenja 1945. godine.

Kovačevićeva knjiga »Dani koji ne zalaze« je polivalentno memoarsko štivo, što u sebi sadržava kronološko-dokumentarno fiksiranje zbivanja, odnosno nastanka i proplamsaja narodnog ustanka na primorsko-goranskom prostoru (i šire, što je teško precizirati u geografskom smislu), ali istodobno i njihovo analitičnije, suptilnije viđenje, na više mjesta publicističkom, a ponegdje i stanovitom literarnom marinom, što je i shvatljivo, budući da Veljko Kovačević i inače kao pisac ima ambicija da višeznačnije projicira zbivanja partizanskog rata i ljude što su u njemu sudjelovali, koji su se uzvišenim imperativima i ciljevima partizanske borbe preobražavali u hrabre borce i protagoniste najplemenitijih ljudskih vrlina, koje je mogla motivirati samo narodna revolucija predvođena Komunističkom partijom Jugoslavije i njenim genijalnim strategom drugom Titom.

Kovačevićevo kronološko-dokumentarno fiksiranje zbivanja nije nikakav suhoparni historiografski dokumentarij, koji uvažava samo puke činjenice, precizne datume, imena i druge elemente historiografskog instrumentarija, no koje predočava mnogo toga što može i te kako koristiti i historičarima, budući da Kovačevićevo interpretiranje mnogih zbivanja pomaže da se o njima izvedu određeni zaključci, što ih ne mogu pružiti dokumenti sami po sebi, pogotovo onda, kada ih o nekim događajima nema ili su nedostatni ili neadekvatni. Kovačevićevo opisivanje partizanskih vojnih akcija i narodnog ustanka u širem kontekstu na primorsko-goranskom prostoru (i šire) je naročito značajno u smislu njegova predočenja najširoj jugoslavenskoj javnosti, koja još uvijek nije adekvatno informirana o ovom tako plodonosnom izvorištu i žarištu naše narodnooslobodilačke borbe, koje zadivljuje i svojom širinom i svojim intenzitetom, što je svojstven samo najustaničkijim, najpartizanskijim područjima u Hrvatskoj i u Jugoslaviji.

Kovačićeva knjiga »Dani koji ne zalaze« omogućava da se bolje vidi kako je sve to stvarno izgledalo, mada je jasno da je riječ o svjedočenju

pojedinca, koji daje svoje viđenje zbivanja i ljudi, što ponekad mogu biti i sasvim subjektivni, retuširani, reducirani, pa i selekcionirani prema kasnijim, par distance spoznajama, kako će ih doživjeti stanovit broj čitalaca i sudionika u tim zbivanjima.

Kovačevićevo svjedočanstvo o svojim prvim partizanskim danima i zbivanjima u kojima postaje nadahnuti akter narodnog ustanka na ovom prostoru 1941. godine, o svojem boravku na Viševici, u Gorskom kotaru, u Drežnici i drugdje, o primorsko-goranskim odredima i brigadama, o 13. primorsko-goranskoj udarnoj diviziji, o bratstvu i jedinstvu između Hrvata i Srba, o običnim partizanskim borcima i organizatorima ustanka i o svemu onome što je privuklo autorovu pažnju je nedvojbeno dragocjeno, i to tim više, što je Kovačević toliko inzistirao i dosta uspijevao da osvijetli, odnosno objasni određene dileme i kontroverze partizana i sebe samog, pokazavši kako je ponašanje čovjeka u takvom uzvišenom historijskom trenutku, kakva je bila naša revolucija neminovno i tipično ljudsko, unatoč totalnom angažmanu partizana, da u svakoj situaciji pokažu svoju partizansku svjesnost i odlučnost u borbi protiv talijanskog i njemačkog okupatora i domaćih izdajnika ustaša i četnika, što Kovačevićevu knjigu čini doista zanimljivim i čitljivim memoarskim štivom.

Partizanski komandant Veljko Kovačević nadahnut totalitetom narodne revolucije u svojoj knjizi ne obuzdava svoje ushićenje činjenicom, kako Primorci, Gorani, Drežničani, Brinjaci i drugi tako konkretno, dosljedno, masovno i dostojanstveno potvrđuju svoje opredijeljenost za narodnooslobodilačku borbu. To Kovačevića i vezuje za njih u tolikoj mjeri, da je nužni rastanak sa njima u toku partizanskog rata doživio veoma teško, što i sam priznaje: »Nikad nisam ni pomišljao da bi me nešto moglo rastaviti od Primorac i Gorana dok traje rat. Pa, tu sam bezmalo tri godine. S njima sam se ne samo sprijateljio već i srodio. Ovdje mi svi kažu da sam njihov što mi ne malo laska. Ja se tako i osjećam, kao da mi je tu zavičaj ... Rastanak s borcima s kojima zajedno ratujem već dvije godine pao mi je zaista teško.«

Kovačevićeva knjiga »Dani koji ne zalaze« u strukturalnom pogledu dosta je spretno sačinjena, mada su korišteni različiti načini osjenčavanja i ljudi i događaja, kao i autorovih opesrvacija i zaključaka, tj. autor se uvijek opredjeljivao za onaj oblik osjenčavanja određenog tematskog detalja, koji mu se činio najprikladnijim, tako da se na stranicama ove knjige mogu naći opisi na razini natuknice i puke dokumentarne fiksacije, zanimljive i dinamične reportažne projekcije, lirskim nabojima nadahnute strancie, dramatični dijalozi, krokiji psihološkog portretiranja nekih likova, a i predočenje autorovog iskustva iz njegova osobnog života, posebice iz njegova revolucionarnog angažmana. Kovačevićev jezik je neposredan, jasan i koncizan, samo ponekad sirov i nezgrapan. Benevolentno htijenje da obuhvati i objasni motiviranost i značenje što vieš situacija, pojava, partizanskih sudbina, a i vlastitih dilema i unutrašnjih monologa uvjetovalo je prividnu nepovezanost pričanja na pojedinim mjestima njegove knjige, što može zasmetati ponekom čitaocu.

Veljko Kovačević se ovom svojom knjigom nedvojbeno odužio kraju s kojim ga je partizanska borba jednom zauvijek emocionalno i mnogočim povezala, pa će njegovi partizanski suborci sa ovog prostora i većina suptil-

nijih čitalaca njegove knjige s razlogom pretpostaviti, pa i ostati uvjereni, kako partizansko, komandantsko djelovanje Veljka Kovačevića na primorsko-goranskom prostoru predstavlja zapravo njegovo najsadržajnije i najstrasnije ljudsko i revolucionarno potvrđivanje, što ga je obogatilo s toliko nadahnutih i reljefnih uspomena, koje su ga potakle da napiše ovu dragocjenu knjigu, kojom će impozantni realitet NOB-a na primorsko-goranskom prostoru postati u jugoslavenskom kontekstu evidentniji i potpuniji!